

De kernaspecten van de samenwerking zijn:

- Hechte verbinding onderwijs, onderzoek, beroepspraktijk/professionals en inwoners
- Leveren van bijdrage aan versterken zelfregie, eigen kracht, formele en informele zorg
 - versterken van de zittende professionals door training, scholing en intervisie
 - realiseren van actueel/ toekomstbestendig onderwijs
- Burgers en professionals zijn vertrekpunt bij het opstellen van de regionale agenda(s)
- Samenwerking meerdere lectoraten
- Samenwerking met gemeenten
- Samenwerking met zorg- en welzijnsorganisaties
- Samenwerking met informele zorg- en welzijnspartijen
- Samenwerking met ROC's, hogescholen en universiteiten
- Associate lectoraat Welzijn nieuwe stijl als verbindende, versterkende en ondersteunende schakel
- Inzetten van studenten in praktijkgericht onderzoek
- Flexibel als het gaat om subregionale bestuurlijke afstemming
- Kennisontwikkeling door toegepast onderzoek in de praktijk
- Gebruik maken van bestaande netwerken en infrastructures m.b.t. kennisdeling
- Coördinatie als het gaat om overlap in (onderzoeks) programma's

De Wmo-werkplaats Friesland maakt deel uit van het landelijke netwerk Wmo-werkplaatsen (www.wmowerkplaatsen.nl). De Wmo-werkplaatsen zijn een initiatief van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) en worden ondersteund vanuit het Ministerie van VWS en Movisie.

Voor het opstellen van deze position paper hebben wij dankbaar en in collegiaal overleg gebruik gemaakt van het document van onze collega's van de Wmo-werkplaats Amsterdam.

Stam M et al. (2015). Werken aan dragen vermogen. Position paper derde fase Wmo-werkplaats metropoolregio Amsterdam. Amsterdams kenniscentrum voor maatschappelijke innovatie. Hogeschool van Amsterdam.

NHL
KENNIS EN BEDRIJF

www.wmowerkplaatsen.nl

Contact

Bent u geïnteresseerd in de Wmo Werkplaats Friesland? Neem dan contact op met:

Dr. Evelyn Finnema,

- lector NHL Talmalectorat Wonen, Welzijn en Zorg op hoge leeftijd en
 - projectleider Wmo Werkplaats Friesland
- M 06 471 458 43
E evelyn.finnema@nhl.nl

Drs. Bart de Jager,

- projectleider
- M 06 282 854 98
E bart.jager@nhl.nl

NHL Hogeschool. Vergroot je perspectief.

TALMALECTORAAAT

Samen werken aan ondersteuning dichtbij

Position Paper tweede fase Wmo-werkplaats Friesland 2016 tot 2019

KENNIS EN BEDRIJF

NHL
KENNIS EN BEDRIJF

w m o
werkplaats Friesland

De opdracht: Bouwen aan ondersteuning dichtbij

Met de transities in het domein van zorg en welzijn wil de overheid ruimte maken voor meer zelfredzaamheid in de samenleving. De gedachte achter de participatiesamenleving is dat als de overheid zich terugtrekt, de civil society deze ruimte zal opvullen. Of dat echt zo werkt, is nog nauwelijks door onderzoek gestaafd. Groeit de vrijwillige inzet spontaan als er minder betaalde voorzieningen zijn en professionals zich terugtrekken? Of worden mensen pas actiever als ze daartoe worden aangezet?

Deze vraag is urgent als we kijken naar de situatie van mensen in kwetsbare posities. Het is twijfelachtig of zij op eigen kracht voldoende ondersteuning weten te organiseren. Het lijkt aannemelijk dat professionals hen moeten bijstaan om informele hulp te activeren en/of ondersteuning te bieden. In de beleidsnota's lezen we over een nieuw partnerschap tussen professionals, familie, vrienden, burens en vrijwilligers. Met elkaar zouden ze nabije onder-

steuning kunnen bieden aan mensen die beperkt zelfredzaam zijn. Maar hoe valt dit in de praktijk te realiseren? Die vraag staat de komende jaren centraal in de Wmo-werkplaats Friesland. In deze position paper zoomen we in op de kansen en bedreigingen voor goede ondersteuning aan kwetsbare mensen en de urgentie om samen met alle betrokken (kennis)partijen de nieuwe vormen van ondersteuning goed te verkennen en vorm te geven.

@Mark Kuiken

Kansen en bedreigingen

In 2015 zijn de decentralisaties in het zorg- en welzijn-domein doorgevoerd, respectievelijk de Wmo, de Participatiewet en de Jeugdwet. In de afgelopen periode is er veel tijd geïnvesteerd in het opzetten van nieuwe lokale regelingen, en gebiedsgerichte teams en wordt een beroep gedaan op het 'dragend vermogen' van de samenleving. Nu komt het aan op de alledaagse uitvoering: de concrete ondersteuning door formele en informele partijen bij dagelijkse activiteiten van mensen in kwetsbare posities. Het gaat om zaken als administratie, opvoeding, huishouden, vervoer, gezonde voeding, dagbesteding, ontspanning en participatie. De komende tijd is aan de orde welke partijen op welke wijze in welke samenwerking kwetsbare mensen bij deze taken gaan bijspringen. De noodzaak van goede professionele en informele ondersteuning is groot. Door de economische crisis is de levenssituatie de afgelopen jaren verslechterd voor gezinnen met opvoedingsproblemen, mensen die moeite hebben hun huis te behouden, die langdurig buiten het arbeidsproces staan, mensen met psychische problemen of een verstandelijke beperking, kwetsbare ouderen, personen in armoede of met schulden en eenzame mensen. Deze mensen zien professionele ondersteuning afnemen en zullen deels zelf ondersteuning moeten mobiliseren. Dit biedt kansen voor zelfregie en zelfmanagement, maar een risico is dat niet iedereen daarvoor de competenties heeft of dat mensen geen zorg willen of durven vragen aan hun sociale omgeving.

Voor informele ondersteuners (van mantelzorgers tot vrijwilligers, mentors en getrainde peers) wacht een grotere

verantwoordelijkheid. Hun participatie is van groot belang om moeilijk bereikbare groepen te ondersteunen, dus hun maatschappelijke bijdrage wint aan gewicht. Tegelijkertijd loopt de huidige informele zorg tegen zijn grenzen aan: mantelzorgers staan onder druk en de vele (zorg)vrijwilligers in Nederland kunnen niet zomaar meer tijd vrijmaken. Nieuwe initiatieven, zoals zorgcoöperaties dienen zich wel aan, maar zijn nog niet erg groot in omvang of zijn niet altijd makkelijk toegankelijk voor de meest kwetsbare groepen. Bezorgde geluiden over een tweedeling tussen geprivilegieerde zelfredzame mensen en minder competente kansarme mensen weerklinken links en rechts.

Er zijn kortom kansen, maar ook risico's bij het vormgeven van nabije ondersteuning. Gemeenten, zorg- en welzijnsorganisaties hebben hierbij een belangrijke verantwoordelijkheid en rol in het ontwerp en de realisatie van toekomstbestendige menswaardige zorg en ondersteuning. Er is behoefte aan professionals die het zelforganiserend vermogen van kwetsbare mensen ondersteunen, die burgerinitiatieven versterken en die vrijwilligers en andere informele verbanden bijstaan die maatschappelijke steun bieden. Dit werken aan het dragend vermogen van de civil society, door relaties tussen mensen te bevorderen, biedt nieuwe kansen voor het beroep van sociale- en zorgprofessionals. Het is echter ook een nieuwe manier van werken die een beroep doet op andere kennis en vaardigheden. Tegelijkertijd komen veel professionals nog te weinig toe aan die nieuwe opdracht omdat veel van hun tijd opgaat aan directe hulpverlening aan huishoudens met verzwaarde problematiek.

Praktijkvragen alom

Bij de Wmo-werkplaatsen in Nederland komen veel praktijkvragen binnen over de samenwerking tussen formele en informele ondersteuners. Hoe kan ik zorgen dat de omgeving bijspringt als een alleenstaande moeder het niet redt met de opvoeding van haar kinderen? Hoe zien sociale vangnetten van mensen eruit: wie doet wat? Hoe boor je hulpbronnen aan voor mensen die geen sociaal netwerk hebben? Hoe kan ik met mantelzorgers en vrijwilligers duidelijke afspraken maken over de taakverdeling? Hoe kan een gebieds- of wijkteam zich de nieuwe rol eigen maken?

Bij de Wmo-werkplaatsen zijn professionals en vrijwilligers aan het goede adres met dit soort vragen. De werkplaatsen richten zich volledig op praktijkgericht onderzoek en verbinden dit met onderwijs en ontwikkeling. Praktijkgericht onderzoek heeft praktijkvragen als uitgangspunt en onderzoekt de uitvoering en/of de effectiviteit van beleid. De werkplaatsen – gefinancierd door Rijk, deelnemende partners en hogeschool – hebben daarbij als doel innovatie en verbetering van de dagelijkse praktijk en actualisering van het onderwijs.

@Kees van Kordelaar

Voorgeschiedenis WMO Werkplaats Friesland

De Wmo-werkplaats Friesland is een samenwerkingsverband van de zorg- en welzijnsopleidingen van NHL Hogeschool, het Talmalectoraat Wonen, Welzijn en Zorg op hoge leeftijd, de onderzoeksgroep zorg en welzijn, gemeenten en formele en informele aanbieders van zorg en welzijn. Er is een nauwe samenwerking met andere lectoraten en kenniscentra en met andere opleidingen (universiteit hbo en mbo).

De Wmo-werkplaats Friesland is in 2014 opgericht als werkplaats implementatie. Implementatie in deze zin is het systematisch en planmatig invoeren van bestaande kennis met als doel deze een structurele plaats te geven in het beroepsmatig handelen en/of het functioneren van een organisatie. Bestaande kennis is kennis die is ontwikkeld door het eigen lectoraat, door andere Wmo-werkplaatsen, door de landelijke kennisinstituten en de kennis die is opgeslagen in de databank effectieve sociale interventies en andere databanken met onderbouwde interventies.

Implementatie omvat het analyseren van maatschappelijke vraagstukken en het definiëren van de gewenste uitkomsten, het selecteren van passende interventies en deze toesnijden op doelgroep en context, het verwerven van draagvlak voor veranderingen, het toerusten van betrokkenen met kennis en vaardigheden, het scheppen van organisatorische en financiële condities, het daadwerkelijk uitvoeren van de voorgenomen interventies, het evalueren van proces en resultaten en het borgen van de nieuwe werkwijze. Het zwaartepunt ligt bij het toerusten van betrokkenen met kennis en vaardigheden en bij continue actualisering van het onderwijs.

De werkplaats heeft in 2014 en 2015 vanuit drie deelprojecten, **gebiedsgericht werken**, **e-healthkoffer** en **eenzaamheid**, betrokken gemeenten en de daaraan verbonden zorg- en welzijnspartijen gefaciliteerd. De deelprojecten vormden de leidraad voor uiteenlopende onderzoeken en ontwikkeltrajecten met name gericht

op de professionals die in de praktijk invulling geven aan de transitie. Binnen het **gebiedsgericht werken** hebben we onderzoek gedaan naar en droegen we bij aan de ontwikkeling van sociale teams in Friesland. De nadruk van teams ligt op preventie en signalering van problemen en vooral op activering van Friezen met ondersteuningsvragen. Het gaat om begeleiding 'on the spot'; dure doorverwijzingen moeten zoveel mogelijk vermeden worden, en ondersteuning door het 'nabije sociale weefsel' is onderdeel van de aanpak. Door middel van onderzoek is in kaart gebracht hoe de sociale teams in de praktijk werken. Op basis van bevindingen uit het onderzoek en vragen vanuit de praktijk zijn er lessen getrokken hoe sociale professionals van onderop sociale ondersteuning kunnen bevorderen. Hier voor is scholingsaanbod ontwikkeld en aangeboden aan de sociale teams van 14 Friese gemeenten. De **e-healthkoffer** is ontwikkeld in nauwe samenwerking met thuiszorgprofessionals en biedt een e-learning module en toeleiding naar bestaande internetapplicaties voor veelvoorkomende zorgcategorieën. Er is een website ontwikkeld en in onderzoek wordt nagegaan wat redenen zijn voor professionals over te gaan tot gebruik van deze internettoepassingen in de zorg en of dit het gebruik van andere toepassingen stimuleert. Vanuit het deelproject **eenzaamheid** zijn trainingen voor thuiszorgmedewerkers, welzijnsprofessionals en -vrijwilligers gegeven, is een app voor toepassing van de ontwikkelde signaleringskaart eenzaamheid op telefoon of tablet ontwikkeld en is onderzoek gedaan naar ervaren kennis en vaardigheden van vrijwilligers en professionals in het signaleren en doorverwijzen bij eenzaamheid.

De nieuwe vormen van ondersteuning

De onderzoeksvraag die we als werkplaats de komende jaren samen met praktijkpartners willen verkennen is:

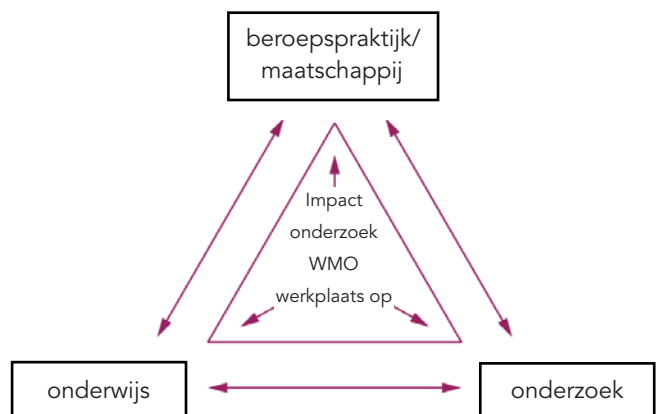
Hoe wordt ondersteuning gemobiliseerd voor kwetsbare mensen; door henzelf, door de sociale verbanden in hun omgeving en door professionals? En hoe werken zij daarbij samen?

Door deze vragen te verkennen, brengen we de huidige gang van zaken in beeld en verkennen we oplossingsrichtingen voor knelpunten. Ligt de oplossing bijvoorbeeld in heldere afspraken tussen alle partijen of juist in een scherpere afbakening van 'taken'? Moeten we bijvoorbeeld het verbindende aspect van outreachend werk deels overlaten en uitbesteden aan 'nabije' burgers, zoals ook in het buitenland al vaak het geval is? In Duitsland (*Stadtteilmutter* in Berlijn) en Frankrijk (*Mediateurs Social*) zetten 'semiprofessionele vrijwilligers uit de doelgroep zelf' de toon bij outreachend werk. Of laten we ondersteuning dan te veel over aan maatschappelijke grilligheid? Kortom, het ontwerp en de invulling van nabije ondersteuning luistert nauw en vraagt om de nodige reflectie van de betrokken partijen.

Er van uitgaande dat er altijd een zekere mate van professionele ondersteuning op het gebied van zorg en welzijn nodig zal zijn voor mensen die geen of een te zwak eigen netwerk hebben, of die niet weten hoe ze de sociale omgeving kunnen mobiliseren, houdt de samenleving behoefte aan *outreaching professionals* met een scherpe en pragmatische blik op wat er in de alledaagse praktijk echt gebeurt en kan. Onderzoek naar outreachend werk betekent: kijken naar wat er precies gebeurt in de haartjes van de 'participatie-samenleving'. Om daarop zicht te krijgen willen we in het onderzoek de interacties tussen professionals onderling en tussen professionals en informele hulpbronnen in kaart brengen.

Door analyses van de praktijk kunnen we zien welke strategieën kansrijk zijn, welke spanningen en dilemma's er spelen en welke bestuurlijke randvoorwaarden op meso- en macroniveau van belang zijn.

Nu door de decentralisaties de nadruk steeds meer komt te liggen op lokaal maatwerk, is een cyclisch proces van voortdurend 'leren innoveren' nog belangrijker geworden. Het gaat om een voortdurende wisselwerking tussen onderzoek, onderwijs en praktijk. Hiermee onderscheidt het onderzoek van hogescholen zich van andere onderzoekers. Onze aanpak werken we hieronder verder uit.

Onze ambitie: onderzoek, ontwikkeling, ondersteuning en onderwijs gericht op sociale ondersteuning

De Wmo-werkplaats Friesland richt zich op zorg- en welzijnsprofessionals en de kwetsbare mensen die zij ondersteunen. In het op stapel staande associate lectoraat Welzijn Nieuwe Stijl dat een gezamenlijk initiatief is van de gemeente Leeuwarden, Amaryllis, Wellzo, Zienn, Stenden Hogeschool en NHL Hogeschool staan burgerinitiatieven centraal. De focus van de werkplaats is sterk gericht op het microniveau: de alledaagse activiteiten van professionals, sociale netwerken en cliënten. Hiervoor zullen onder andere regionale leernetwerken gestart worden voor professionals in het sociale domein. De koppeling van onderzoek, ontwikkelen, onderwijs en ondersteunen is kenmerkend onderdeel.

Onderzoeken worden uitgevoerd door de verkenning van nieuwe praktijkvragen van kwetsbare groepen met een ondersteuningsvraag, professionals en formele en informele organisaties rond het thema ondersteuning. Hoe mobiliseren in het rurale Friesland professionals en de lokale civil society ondersteuning voor mensen in kwetsbare posities? En hoe werken ze daarbij samen? Dit verkennen we in de trainingen met zorg- en welzijns professionals, gesprekken met gemeenten en onderzoek dicht op de praktijk. Pas op het microniveau wordt immers duidelijk hoe de praktijk inhoud krijgt. Evaluatieonderzoek verrichten we via mixed-methods. De onderzoeksopzet omvat standaard een of meer elementen van actie-onderzoek: hoe kan de onderzoeker op basis van zijn of haar onderzoeksresultaten bijdragen aan verbeteringen van de praktijk?

Op basis van onze bevindingen **ontwikkelen** we samen met stakeholders innovatieve praktijken, bijvoorbeeld gericht op een dialoog tussen formele en informele hulpbronnen. Steeds gaat het erom samenwerking te verbeteren. Vervolgens **ondersteunen** we de invoering van

deze innovaties en transformaties in de praktijk door (na) scholingstrajecten. **Opleiden** geschiedt via leerlijnen voor (toekomstige) zorg- en welzijns professionals, maar ook door parallelle leertrajecten voor vrijwilligers, teamleiders, ambtenaren en bestuurders. Daarmee draagt de hogeschool direct bij aan de actuele kennisproductie binnen de werkplaats. De opleiding kan door haar contacten met de praktijk een belangrijke rol vervullen in de vorming en het onderhoud van een dynamisch regionaal netwerk.

Voor de NHL Hogeschool is samenwerking een sleutelwoord om deze ambities te realiseren. Graag leveren wij onze bijdrage vanuit onze expertise op het gebied van toegepast onderzoek, onderwijs, kennisontwikkeling en overdracht. Wij willen met betrokken gemeenten, zorg- en welzijnsorganisaties en inwoners van Friesland samen bouwen aan toekomstbestendige ondersteuning dichtbij mensen in kwetsbare situaties.